

ZA AKADEMIKEM VÁCLAVEM VANĚČKEM

Necelé tři měsíce před osmdesátými narozeninami zemřel akademik Václav Vaněček, třetí řádný profesor československých právních dějin na právnické fakultě Karlovy univerzity, od konce druhé světové války nepochybně nejen nejreprezentativnější postava národní právní historiografie, ale i velká postava československé historiografie vůbec.

Akademik Vaněček začínal vědeckou kariéru ještě za studií na pražské právnické fakultě, když roku 1925 jako frekventant romanistického semináře profesora Josefa Vančury publikoval v časopise „Právník“ svůj první odborný článek, příspěvek k problematice vzniku justiniánských Digest.

K dějinám českého práva přivedl mladého adepta slavistický seminář profesora Karla Kadlece, kde jen o rok později (roku 1926) vznikla dodnes používaná a citovaná drobná práce „Sedláci—dědici“, naplno se však vědecká aktivita V. Vaněčka rozvinula až v semináři profesora Jana Kaprase, jehož schůzek se účastnil až do závěru vysokých škol. Pod vedením prof. Kaprase vznikla tehdy (v letech 1928—1938) celá řada různých studií, které ukazovaly nejen talent a příslib do budoucnosti, ale také již hotového vědeckého pracovníka. Z těch prací měly největší význam ve třech svazcích publikované „Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku“, které se rychle staly nejen právními, ale i obecnými historiky uznávaným dílem, nově řešícím problém tzv. zakladatelských práv a tím i nabízejícím možnost nového pohledu na celou řadu otázek složitého politického i právního vývoje přemyslovského státu.

„Základy“ neztratily na významu dodnes. Nasvědčují tomu často opakované odkazy a citace v odborné literatuře obecného i speciálního charakteru, sám autor se pak ještě na samém konci svého života zabýval myšlenkou zpracovat problematiku znovu, shrnout v sešitech rozptýlené díly do jednoho svazku a doplnit výklad vlastními novými poznatky, jakož i závěry nejnovější naší i cizí literatury.

Ale k tomu se již nedostal, stejně jako se vlastně nikdy nedostal k problematice, ke které se obracel ještě nad rozepsaným rukopisem třetího dílu „Základů“ v roce 1938: k problematice českého majetkového práva.

Shromažďoval k tomuto jen málo zpracovanému odvětví práva přípravný

materiál od třicátých let, v předmluvě k poslednímu dílu „Základů“ již označoval majetkové právo jako dominantní oblast své vědecké práce, nakonec však vnější okolnosti odvedly badatelský zájem jinam a odváděly jej potom vlastně až do konce Vaněčkova života.

Protektorát a hrozící germanizace podnítily snahu o historickoprávní osvětlení vztahů českých zemí k Říši a vedly k napsání knihy „Stát Přemyslovců a středověká Říše“ (publikované ve dvou vydáních roku 1945 a 1946). Když byl pak po válce hned v roce 1945 jmenován řádným profesorem dějin československého práva, staly se pedagogické problémy a potřeby na dlouhou dobu jedním z determinujících faktorů Vaněčkovy publikační činnosti (roku 1947 se pod názvem „Malé dějiny státu a práva v Československu“ objevila první verze učebnice národních právních dějin, kterou potom autor až do osmdesátých let přepracovával a rozšiřoval; již v červnu 1945 vydal první nástin „Dějin práva na Slovensku“), ve vlastní vědecké práci převládl potom pod dojmem proklamované potřeby přehodnocení naší historie z hlediska historického materialismu zcela výrazně zájem o nejstarší období vývoje naší státní společnosti, jak výmluvně dokazuje kniha „Počátky státu a práva v Československu“ (Praha 1946) a o tři léta později monografie „Prvních tisíc let...“ (Praha 1949).

Úzká specializace na určitý okruh problémů nebyla však nikdy pro Vaněčka charakteristická: vedle statí o nejstarším období vznikaly studie z dějin vrcholného i pozdního feudalismu u nás, zvláště velkou pozornost přitahoval problém státu a práva v husitském hnutí, množily se však i příspěvky k dějinám doby nové a nejnovější, často se objevovaly i poznámky a komentáře k nejaktuálnějším politickým problémům současnosti. K těm měl akademik Vaněček vždycky blízko, před válkou i po válce, proto se také zcela samozřejmě živě a aktivně účastnil politického života, na fakultě i mimo ni. Diskutoval a psal o reformě právnického studia, v bouřlivém roce 1948 se vydatně podílel na oslavách šestisetletého výročí založení Karlovy univerzity, nechyběl na žádné vědecké konferenci o našich národních dějinách, často zajížděl i na konference do zahraničí. Když se mu roku 1956 po dlouhém úsilí podařilo založit „Právněhistorické studie“, první československý právněhistorický periodický sborník, stal se logicky jeho vedoucím redaktorem a stálým dopisovatelem. Odměnou mu nebylo přáno málo: vydal prvních dvacet šest svazků, redakčně zcela připravil svazek 27. a ještě do 28. svazku recenzoval několik vědeckých příspěvků. Sám na stránkách PHS publikoval zásadní vědecké práce, často však psával i recenze, anotace a různá sdělení, ať již to byla jubilea významných právních historiků, zprávy o průběhu konferencí, či poznámky k politickým událostem.

Nebyly to ovšem jenom stránky PHS, kde rok co rok přibývaly do Vaněčkovy bibliografie nové a nové tituly: publikoval doma i za hranicemi, česky i v cizích jazycích, publikoval na stránkách odborného tisku, běžně však i na stránkách tisku denního či různých časopisů (jen k jubileu projektu mírové organizace Jiřího z Poděbrad napsal více než čtyřicet statí).

Za své hlavní, životní dílo považoval však nakonec přece jen velkou učebnici dějin národního práva: od doby „Malých dějin“ se manuál přes skriptovou formu vydání stále rozrůstal, aby posléze ve třech vydáních (dvakrát v nakladatelství Orbis, jednou v nakladatelství Panorama) dostal svou definitivní podobu. A bylo jistě velkým oceněním Vaněčkova úsilí, bylo-li třetí vydání „Dějin státu a práva v Československu“ přeloženo do ruštiny a vydáno v Moskvě jako reprezentativní dílo o vývoji státu a práva na našem území.

Plných padesát let bylo akademikovi Vaněčkovi dopřáno působit na právnické fakultě Karlovy univerzity, plných padesát let se mohl věnovat učitelské práci, plných šedesát let práci vědecké. Jistě čestně reprezentoval českou právní historii na katedře prof. Jaromíra Čelakovského a prof. Jana Kaprase, jistě bude trvale vzpomínán nejen svými žáky-učiteli a vědeckými pracovníky, ale i tisíci studenty, před kterými stál jako vysokoškolský profesor.

Jeho životní dílo zůstalo však, bohužel, nedokončeno: z dějin českého soukromého práva napsal sice akademik Vaněček řadu studií (např. „Záhadu vdání“ roku 1942, „Kobyli pole“ roku 1959), soustavný a systémový výklad zůstal však pouze v plánu a v bohaté sbírce materiálu a literatury, kterou skoro po celý život shromažďoval a zpracovával a kterou nakonec zanechal pro své nástupce a žáky.

Je toho třeba želet tím více, že úrovní prací svého zralého období akademik Vaněček každého čtenáře přesvědčoval, že důstojně pokračuje v tradici vysokého standardu československé právní historie a že je důstojným nástupcem nejen profesorů-bohemistů, ale právních historiků slavistů, germanistů i romanistů.

Čest jeho památce!